

VENIAMIN APOSTOL ȘI SPECIFICUL CREĂRII PERSONAJELOR ÎN SPECTACOLUL TELEVIZAT

VENIAMIN APOSTOL AND THE SPECIFICS OF CHARACTER CREATION
IN A TV SHOW

Vitalie ȚAPEȘ,

maestru în artă, doctor în filosofie, profesor universitar interimar,
Academia de Muzică Teatru și Arte Plastice, Chișinău

It's been long since the great stage-director and famous actor passed away, but his audience still remembers very clearly the roles that were interpreted by him and the performances that he directed.

Even since the rehearsals at the National TV, I succeeded to create that magnificent field (director –actor), that became a truly well-grounded reason to create, together with V. Apostol, several film- performances during one decade: Uncle Vanea by A. P. Chekhov (1991), A Duck Hunting by A. Vampilov (1993), The Hell by M. Gorky (1995), The Shepherd Staff by I. Druță (1993), The Ward Number Six by A. P. Chekhov (1998), and the radio-performance Opposite to the Jeweler's Shop by Karol Voytila in 2001 at the radio Antena "C".

Thanks to the presence of V. Apostol on stage all the troupe was bracing up. He always was ready for the rehearsals. He worked with concentration and precision, bearing his score with maximal firm belief.

In the film- performance Uncle Vanea 1999, the actor performed the role of Uncle Vanea enforcing himself with his real good performance, with his temperament and humor, looking for fine distinctions and colours using all the means. Soon after that performance, the artist came back to TV, this time to interpret the main role of Victor Zilov from A Duck Hunting by A. Vampilov. For the creation of this character, V. Apostol goes through a bending way, with acute appearances, and contradictable spiritual states. But along all this spiritual states, the actor was real, correct, and deeply emotive, without forcing his voice; he reached the new definition of several real-tragic vibrations.

The dramatic tale of I. Druță -The shepherd Staff, sent throughout the great actor's voice reaches your soul, opening the old acute wounds of our nation. Later, in 1995, through the Baron's personage from The hell by M. Gorky, the Actor approached the subject of loneliness and estrangement, of a human being from the society, thing that makes him lose his personality and the sense of life.

The last performed role, at the National TV Studio, was Mikhail Averyanovich, from the film- performances The ward number 6 by A. P. Chekhov. Maybe for this score V. Apostol took a little character from each person that he knew, who betrayed him. The great actor was as close as possible in the performance of this role, so as at the editing of the film, in his uttered phrase, every motion, or in his look it was so easy to find out many faces around him.

V. Apostol was and remains for me, for his friends, students, or common people who admired, loved his performance and created characters, only this way.

S-a scurs mult timp de când
a trecut în neființă actorul, regizo-

rul și pedagogul Veniamin Apostol. Însă mulți spectatori și tele-

spectatori își mai amintesc și astăzi rolurile pe care le-a interpretat Maestrul în scenă și la micile ecrane.

Etapa incipientă a practicii mele în domeniul regiei de televiziune a fost marcată, în mare parte, de colaborarea cu Veniamin Apostol, care pe atunci își conturase deja personalitatea proeminentă în cultura basarabeană, dar nu a ezitat să se implice într-o experiență artistică novatoare. Din momentul începerii repetițiilor între noi s-a creat acel magnific câmp (actor-regizor), care mai apoi s-a dovedit a fi temeinic pentru a realiza mai multe filme-spectacol la Televiziunea Națională pe parcursul unui deceniu: *Unchiul Vanea* de A. P. Cehov (1991), *O vânătoare de rațe* de A. Vampilov (1993), *Infernul* de M. Gorki (1995), *Toiagul păstoriei* de I. Druță (1993), *Salonul nr.6* de A. P. Cehov (1998) și spectacolul radiofonic *În fața prăvăliei bijutierului* de Karol Voytâla, în 2001 la postul de radio Antena „C”.

V. Apostol a fost actorul care își făcea minuțios însemnări pe marginea rolului pe care îl pregătea. Acest lucru impresiona, pentru că, de fiecare dată, găsea teren fertil obiecțiilor regizorale din repetiția anterioară, dând rezultate aplicate mai apoi în practică. În genere, Actorul lucra foarte mult la crearea oricărui personaj. Era exigent de fiecare dată față de rezultatele obținute și strălucea prin punctualitate.

Se știe că la televiziune rezultatul ce se obține la realizarea

unei creații, în mare parte, depinde de atmosfera care domină în echipa de creație. Prin prezența sa, V. Apostol mobiliza întregul colectiv de pe platou. Întotdeauna era pregătit pentru repetiție. Lucra concentrat, precis, ducându-și cu maximă siguranță partitura rolului său. Înscriindu-se deja la acel moment în seria celor mai importanți regizori de teatru, dânsul nu ezita niciodată să se consulte cu mine sau cu alți colegi, în cazul când ceva nu-i era clar în calitate de actor. De asemenea, ținea cont de părerea și circumstanțele create de actori ca Petru Baracci, Viorica Chirca, Victor Ciutac, Vladimir Zaiuc, Grigore Grigoriu, Paulina Zavtoni, Ilie Todorov, Ninela Caranfil ș.a. Evident, îi plăceau și improvizațiile la temă. La acest capitol, întotdeauna îl admira pe marele maestru al scenei naționale – Petru Baracci. În același timp, Veniamin Apostol era și modelul pentru majoritatea colegilor săi.

În filmul-spectacol *Unchiul Vanea* din 1999, Artistul a interpretat rolul dramatic al unchiului Vanea, impunându-se prin dezinvoltura și strălucirea jocului său, prin temperament și umor, prin evitarea aproximativului *cam așa*, căutând culori, nuanțe și lumină în toate mijloacele de expresie. În prim plan apăreau ba Serebriacov, ba Elena Andreevna, numai unchiul Vanea, „*apare, într-adevăr, ca un intelectual de marcă, elitar, ce manifestă o ironie amară, oscilând între comicul și tragicul situației sale*” [1, p. 72].

Ultima scenă a filmului dovedește devotamentul artistului față de platou. Cadrul televizat era conceput astfel încât la final toți eroii plecau pe un drum lung fără de întoarcere, mistuit de flăcările unui imens incendiu. Privind lung în cadru, fiecare dintre ei parcă-și lua rămas bun de la noi, telespectatorii, și dispărea încet în neant... Ultimul, reținându-se doar pentru câteva clipe, pleca unchiul Vanea, care și el era mai apoi mistuit de flăcări. În cenușa timpului apărea portretul marelui Cehov, pe care nici focul, nici timpul nu au reușit să-l mistuie. Cadrul era comentat de un fragment din scrisoare a dramaturgului către C. Stanislavski și citit cu voce tulburătoare de Veniamin Apostol. Aceste trăiri l-au întristat foarte mult pe actor, atunci când una câte una se stingeau luminile de pe platou și se demonta decorul.

Însă, foarte curând, artistul reveni într-un alt rol central, și anume acela a lui Victor Zilov din piesa lui A. Vampilov – *O vânătoare de rațe*.

Într-un interviu realizat încă în timpul vieții, dar prezentat în 2001 la Radioul Național, V. Apostol mărturisea: „*Singurătatea..., ea este cea care mă urmărește toată viața și pretutindeni...*” [2]. Iar pentru a confirma cele spuse e de ajuns să invoc ultimul episod din filmul-spectacol *O vânătoare de rațe*: Victor Zilov, conștientizând relațiile cu cei din jur și plictisindu-se de fățarnicie și lașitate, își invită prietenii la o cafea pentru a celebra cu

ei logodna sa. Invitația are și un alt scop și anume acela de a-i provoca pe prieteni la sinceritate și de a afla ce cred ei despre dânsul. Ca urmare, scena se termină cu bătaie. Toți îl părăsesc, inclusiv și aleasa inimii sale. Mai mult ca atât, a doua zi dimineată eroul nostru se mai pomenește și cu o coroană funerară la ușa casei. Aceasta este, de fapt, ultima picătură care umple cupa răbdării. Zilov ia unica decizie ... de a se sinucide.

Aceste ultime cadre din film, privite cu o mai mare atenție, impresionează prin ochii eroului jucat de Marele Artist. În ei domină atâta singurătate, atâta decepție și atâta înstrăinare de lumea înconjurătoare. Încercând să facem o linie de demarcație între ochii eroului și cei ai interpretului, putem constata că aceștia se contopesc între singurătatea personajului și a aceluia care se numea în viață Veniamin Apostol. Timp de 30 de ani, fiind în fruntea mișcării teatrale din R. Moldova, activând în permanență în diferite domenii, Veniamin Apostol a fost înconjurat și apreciat de foarte multă lume. Evident că au fost și dintre cei care nu i-au agreat talentul sau l-au pizmuit pentru succesul său. A avut mulți prieteni, cu timpul, spre sfârșitul vieții cercul prietenilor a devenit mult mai mic. Dar poate și Maestrul a început să-și aleagă prietenii mai riguros.

Pe Veniamin Apostol l-a captivat acest personaj, care era un intelectual lucid, cu un mare har dumnezeiesc. În viziunea lui Ve-

niamin Apostol, eroul principal al spectacolului: „*ne apare exasperat și prea singur, inteligent, dar și indolent, batjocuritor, dar și îndrăzneț, un arlechin tragic, robit de plăceri deșarte, de racile incurabile, de minciună și desfrâu*” [3, p. 4]. Zilov trece prin existență fără a-și găsi nicăieri locul, el seamănă neliniște și își risipește energia tinereții. În dorința de evadare în absolut transparență o resemnare, o împăcare cu gândul morții. În acest rol, V. Apostol a fost sincer și firesc, îndemnându-i pe spectatori la o profundă meditație asupra rostului vieții. Actorul a plecat de la ideea autorului cum că Zilov avea exact treizeci de ani, iar această vârstă nu este altceva decât un hotar important în viața omului, aproximativ o jumătate din durata existenței umane, căuta un răspuns la întrebarea ce a făcut cu viața lui, cum și-a trăit-o, în ce scop, care-i sensul acesteia? Încercările de a răspunde la aceste întrebări au și constituit chintesența rezolvării și creării acestui rol. Pentru crearea chipului artistic al lui Zilov, Veniamin Apostol parcurge o cale cu multe cotituri, manifestări acute și contradictorii stări de spirit. Și, în toate aceste complicate circumstanțe spirituale, actorul a fost firesc, concret, profund emotiv, fără a forța vocea, ajungând la definitivarea unor adevărate vibrații tragice. Cu privire la această interpretare a Marelui Maestru, Lina Doroș susține faptul că „*V. Apostol a știut să alterneze cu talent stările contradictorii ale personajului calculul rece*

și naivitatea, frivolitatea și seriozitatea, armura impenetrabilă sufletească a eroului și lipsa lui infantilă de apărare”. [4, p. 12].

În anul 1993, pentru sărbătoarea națională *Limba noastră cea română*, Televiziunea Națională și-a propus să realizeze un film-spectacol după nuvela lui Ion Druță - *Toiagul păstoriei*. Stilul poetic-filosofic, fraza metaforică bine cizelată, face extrem de dificilă transpunerea cinematografică. Prin intermediul personajul principal interpretat de V. Apostol, aceasta a devenit o realizare aproape excelentă. Acest lucru este evident prin faptul cum în ultima scenă, noaptea, lângă un rug aprins de călugări la Mănăstirea Căpriană, Veniamin Apostol povestea cu o voce tulburătoare istoria ciobanului, care, neavând nici o oiță, a fost trimis în Siberia. Actorul a reușit să provoace călugării, care tăcuți, cu ochii triști și îngândurați, ascultau vorbele lui Apostol, fiind cutremurați și ei de soarta cruntă a ciobanului și a străbunilor noștri, rămași pentru totdeauna în geroasele ținuturi ale Siberiei.

Dramatismul uluitor al povestirii lui Ion Druță, transmis prin vocea inconfundabilă a Marelui Maestru, te pătrunde până la os, deshizând încă o rană a popoului nostru trecut, pe parcursul istoriei, prin atâtea încercări grele.

Personajele piesei *Azilul de noapte*, reprezintă diferite segmente ale societății, din variate cauze ajung la un moment dat la gunoștea ei. Nu întâmplător filmul reali-

zat în baza acestui text la televiziunea Națională a fost intitulat ***Infernul*** și începe cu secvențe de la gunoiștea orașului. Realizând și de această dată o performanță deosebită, Veniamin Apostol a interpretat încă unul din rolurile centrale – baronul.

Când actorul, prin intermediul personajului jucat, spunea că în trecutul său a avut case, carete, cai, bogăție, el ne povestea de fapt despre trecutul străbunilor noștri, despre acei răzeși gospodari care, moștenind de la părinții lor o avere, prin muncă și sudoare pe parcursul vieții au înmulțit-o, și doar într-o singură noapte a anilor 1947-1949 au rămas cu nimica. Veniamin Apostol zicea aceste fraze cu durere și convingere, încât devenea perceptibil faptul că istoria neamului nostru are rădăcini mult mai adânci decât au încercat să ne convingă comisarii ideologi decenii în șir.

Baronul din ***Azilul de noapte*** (M. Gorki) este personajul prin care V. Apostol a încercat să contureze în scenă un individ care pe timpuri a fost o personalitate importantă, dar sistemul social l-a călcat în picioare și el a devenit un paria al societății. A fost un aristocrat, un nobil, care exprima starea de spirit a contemporanilor săi. Atunci când unul dintre personaje îi spune: „***Șezi în patru labe și latră ca un câine***”, Baronul îi răspunde: „***Am să latru pentru că acuma tu ești cine ești, dar de ce nu m-ai pus să latru atunci, când eram cu cineva? Dar acum am să latru, că n-am altă***

scăpare” [5, p. 64]. Prin această replică, actorul V. Apostol exprimă durerea imensă a personajului său, care ilustrează cu elocvență distrugerea lui ca individ și entitate socială. Prin rolurile dramatice a lui Zilov și Baronul, actorul Apostol a abordat tema însingurării și înstrăinării omului în societate, fapt ce-l determină să-și piardă personalitatea și sensul vieții.

Grație rectorului Veniamin Apostol, care înțelegea situația financiară dificilă de la Televiziune, echipa de filmare a beneficiat de sala teatrală a Universității de Arte, pentru petrecerea repetițiilor, ceea ce a contribuit la buna dispoziție și atmosferă a procesului de lucru.

Evoluând în 1995 în rolul baronului, se vedea că V. Apostol trăiește o a doua tinerețe a sa și ca regizor. Uneori ideile lui erau implimentate în procesul de realizare a filmului. Mărinimos, de o receptivitate rar întâlnită, maestrul venea în ajutor echipei de fiecare dată când era nevoie, iar colegii îi resimțeau nostalgia pentru perioadă când era director de scenă.

După premiera filmului ***Infernul***, Veniamin Apostol a mai realizat încă un rol destul de important în spectacolul televizat ***Căderea Romei***, după piesa lui I. Druță. În cadrul aceleiași echipe, după trei luni de repetiții când spectacolul era aproape gata, în virtutea unor situații subiective, întâlnirile au fost suspendate. Scriitorul Andrei Hropotinschi, care era și directorul acestei antre-

prize, a anunțat echipa că maestrul Ion Druță le dăruiește cu generozitate o vacanță de Crăciun. Au trecut de atunci multe sărbători: și Crăciunul, și Paștele... A trecut în neființă și Veniamin Apostol, unul din interpreții rolurilor centrale, iar spectacolul n-a mai prins viață.

Ultimul rol, jucat în studioul Televiziunii Naționale, a fost Mihail Averianovici din filmul spectacol *Salonul Nr. 6*, după A. P. Cehov. Pentru această realizare, Veniamin Apostol probabil o fi luat câte o fărâmă de la persoanele din anturajul său, care la un moment dat l-au trădat pe el ca Iuda pe Hristos. Marele artist a fost atât de precis în interpretarea acestui personaj, încât la montarea filmului, într-o frază rostită, într-un gest, o privire era ușor de recunoscut foarte multe fețe din realitatea care îl înconjura pe Artist.

În spectacolul radiofonic *În fața prăvăliei bijutierului*, Veniamin Apostol a interpretat personajul autorului pe nume Adam, care interveea pe tot parcursul în anumite situații. Dânsul figurează asemenea unui personaj mai mult ireal și apare doar atunci când de el este neapărată nevoie. Aceste momente, practic neesențiale ca durată, dar considerabile ca sprijin moral, vin ca o gură de aer proaspăt într-o zi cu căldură înăbușitoare. Personajul realizat de Veniamin Apostol, într-o cheie filosofică, ne sugerează ideea că noi pretutindeni și întotdeauna avem nevoie de un sfat prietenesc, sau

de sprijinul îngerului nostru păzitor. Până la urmă, Adam, împovărat de atâtea chinuri omenești, nu mai rezistă și, aidoma Mântuitorului, se ridică în ceruri, pentru ca măcar acolo, rugându-se pentru muritori, să le ușureze păcatele.

Scenă cu scenă, replică după replică, timp de o săptămână se imprimă aproape întreg spectacolul. Pentru ultima zi au rămas doar câteva monologuri cu Veniamin Apostol și finalul propriu-zis al spectacolului, în care era antrenată întreaga echipă. Maestrul era foarte prost dispus în acea zi, nu reușea nici măcar să se relaxeze, mi-te să mai intre în rol. Au eșuat și toate încercările regizorului de a obține tonalitatea și atmosfera artistică găsită cu atâta greu în timpul repetițiilor. Pentru prima dată, Actorul nu reacționa nici la explicațiile, nici la rugămintele mele, atât în calitate de regizor, cât și de prieten. La un moment dat dl Apostol a explodat într-un torent de acuzații nedrepte, pleddând asupra necesității artistului pentru improvizație. Acest lucru se petrecuse pe neașteptate și aveai impresia că, din clipă în clipă, se vor sparge geamurile în casa radioului. La rugămintea mea, sunetistul Anatolie Cucu a deconectat toate microfoanele. Atunci când Domnia sa făcu o pauză, pregătindu-se probabil pentru un nou atac, fără ca să-mi treacă prin cap că l-aș putea jigni pe Marele Actor, i-am spus să nu-și consume zadarnic energia, pentru că microfoanele sunt deconectate și nu s-a

auzit nimic din ceea ce a spus anterior.

O pauză grea se lăsă în studiou. Veniamin Apostol aproape că se pierdu cu firea. Această neputință, egală cu o prăbușire sufletească, a ținut doar o clipă. Maestrul s-a recules și cu mult calm a spus: *Dacă l-ați închis pe acesta, de la care m-am adresat eu vouă, puteți să-l închideți și pe celălalt, de la care eroul meu se adresează ascultătorilor, pentru că eu din mine nu mai pot stoarce nimic...* [6]. După o pauză tensionată, de vreo jumătate de oră, echipa ș-a reluat lucrul.

Din această situație este clar că, oricare ar fi fost altul în locul lui, ar fi plecat de la înregistrări, numai inegalabilul Apostol nu. În ziua aceea Domnul – totuna cu Omul, Apostol și-a învins orgoliul și s-a lăsat condus de devotamentul său

pentru profesie, demonstrând că este un veritabil Mare Artist.

Veniamin Apostol a îmbinat regia cu actoria, fiindcă l-a preocupat permanent starea sufletească a interpretului, credința în adevărul scenic. El însuși interpreta un rol sau altul pentru a-i ajuta pe actori să înțeleagă personajul și să creeze chipul respectiv. Apostol-actorul își antrena permanent memoria emotivă, cerând și de la colegii săi memoria emoțiilor trăite, pentru a le putea reprezenta ori de câte ori se aflau într-o acțiune scenică similară celor din piesele lui A. P. Cehov sau A. Vampilov, a lui W. Shakespeare sau Strindberg.

Așa a fost și așa va rămâne Veniamin Apostol pentru toți cei care i-au fost colegi, discipoli sau, pur și simplu, admiratori ai spectacolelor și ai chipurilor create de Marele Artist.

BIBLIOGRAFIE

1. Rusu Gr. „*Din coturnii timpului*” - Chișinău, 2000.
2. Din arhivele Teleradio-Moldova.
3. Mățu Maria. „*O vânătoare de rațe*” // *Literatura și Arta* - 12 august - 1993
4. Doros Lina. „*Simt povara păcatului greu*” // *Curierul de seară* - 14 iulie - 1993.
5. Gorki Maxim. „*Azilul de noapte*”. Traducere de M. Beniuc și A. Cosmescu.
6. Din materialul brut, înregistrat pentru spectacolul radiofonic „*În fața prăvăliei bijutierului*”.